

QUÆSTIO VIII

DE VITIIS CAPITALIBUS

(In quatuor articulos divisa.)

Primo enim quæritur, utrum sint tantum septem capitalia vitia; 2° utrum superbia sit speciale peccatum; 3° utrum superbia sit in vi irascibili; 4° utrum convenienter assignentur species superbiæ.

ARTICULUS PRIMUS. — *Utrum sint tantum septem capitalia vitia.*
(I-II part., quæst. LXXXIV, art. 4.)

Quæstio est de vitiiis capitalibus: et primo quæritur de numero vitiorum capitalium, quot, et quæ sunt. Et videtur quod sint septem. Dicit enim Gregorius, XXXI Moral., cap. xvii, in nov. exemp.): *Septem sunt principalia vitia, scilicet inanis gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia, ventris ingluvies, luxuria.*

1. Sed contra, capitalia vitia videntur dici ex quibus alia oriuntur. Sed omnia vitia oriuntur ex uno vitio, vel ex duobus: dicitur enim I ad Timoth., vi, 10: *Radix omnium malorum cupiditas*; et Eccles., x, 15, dicitur: *In illius omnis peccati superbia*. Ergo non sunt septem vitia capitalia.

2. Sed dicendum, quod Apostolus ibi loquitur de cupiditate, non secundum quod est speciale peccatum, sed secundum quod importat quamdam generalem inordinationem concupiscentiæ. — Sed contra, cupiditas prout est speciale peccatum, est inordinatus appetitus divitiarum, qui avaritia dicitur. Sed de tali cupiditate ibi loquitur Apostolus: quod patet ex hoc quod ibidem 9, dicit: *Qui volunt diciles fieri, incidunt in tentationes et laqueum diaboli*. Ergo cupiditas, quæ est radix omnium malorum, est speciale peccatum.

3. Præterea, vitia virtutibus opponuntur. Sed solum sunt quatuor virtutes cardinales, ut Ambrosius dicit super illud Luc., vi (lib. V in Luc.): *Beati pauperes*. Ergo non sunt nisi quatuor vitia capitalia.

4. Præterea, ex illo peccato videtur aliud exoriri ad cuius finem aliud peccatum ordinatur; sicut si aliquis ad acquirendum pecuniam mentiarum, mendacium ex avaritia oritur. Sed ad finem cuiuslibet vitii quælibet vitia ordinari possunt. Ergo unum vitium non magis est capitale quam aliud.

5. Præterea, ea quorum unum naturaliter ex altero oritur, non possunt poni æque principalia. Sed invidia naturaliter ex

superbia oritur. Ergo invidia non debet poni vitium capitale conditum superbiæ.

6. Præterea, illa videntur esse principalia vel capitalia vitia, quæ habent fines principales. Sed si accipiantur propinqui fines vitiorum, multo plures sunt quam septem; si autem remoti fines accipiantur, non distinguetur gula a luxuria, quorum utrumque ad delectationem carnis ordinatur tamquam ad finem remotum. Non ergo convenienter assignantur septem vitia capitalia.

7. Præterea, hæresis est quoddam vitium. Sed in eo qui incurrit hæresim ex pura ignorantia non causatur hæresis ex aliquo prædictorum vitiorum. Ergo aliquod vitium est quod non oritur ex præmissis; et sic insufficienter assignantur principalia vitia.

8. Præterea, contingit aliquod peccatum ex bona intentione oriri, ut patet in eo qui furatur ut det elemosynam. Sed tale peccatum non procedit ex aliquo prædictorum vitiorum. Ergo ex præmissis vitiiis non oriuntur omnia peccata.

9. Præterea, gula videtur ordinari ad delectabile gustus, luxuria vero ad delectabile tactus. Sed etiam in aliis sensibus sunt quædam delectabilia. Ergo debent accipi principalia vitia secundum alios sensus.

10. Præterea, omnia peccata ad unum appetitum pertinere videntur, quia voluntas est quia peccatur et recte vivitur, ut Augustinus dicit. Sed motus appetitiuæ virtutis est ab anima ad res. In rebus autem non invenitur nisi bonum et malum, ut dicitur in VI Metaph. (com. vii). Ergo sola duo vitia debent esse capitalia; unum respectu boni, et aliud respectu mali.

11. Præterea, voluntas, ad quam pertinet peccatum, est appetitus intellectivus, qui videtur esse rerum in universalibus, eo quod sequitur apprehensionem intellectus, quæ est universalium. Sed universalia in genere appetitus sunt bonum et malum, quæ non sunt in genere, sed sunt genera aliorum, ut dicitur in Prædicamentis (in Postprædic., cap. de oppositis, in fin.). Ergo vitia capitalia non debent distingui secundum aliqua particularia bona vel mala; sed solum in generali, ut sint duo secundum differentiam boni et mali.

12. Præterea, malum pluribus modis contingit quam bonum; quia bonum contingit ex una et tota causa, malum autem ex singularibus defectibus, ut Dionysius dicit (IV cap. de divin. Nom.). Sed videntur quatuor peccata capitalia sumi secundum aliquem ordinem ad bonum; sicut gula et luxuria respiciunt bonum delectabile, avaritia bonum utile, superbia bonum honestum, quia bonis operibus insidiatur ut pereant, ut Augustinus dicit. Ergo alia vitia capitalia debent esse plura quam tria.

13. Præterea, diversorum generum diversa sunt principia,

ut dicitur in XI Metaph. Sed finis in operabilibus et appetibilibus est sicut principium in speculativis, ut dicitur in VII Ethic. (cap. VIII, a med.). Ergo non possunt diversa genera vitiorum reduci in finem unius vitii, et sic ex uno vitio non possunt plura oriri.

14. Præterea, si unum vitium ex alio oritur quasi ad ejus finem ordinatum, sequetur quod idem sit finis utriusque vitii. Aut ergo secundum eandem rationem, aut secundum aliam et aliam. Si secundum aliam rationem, non erit dicendus unus finis, sed plures: quia multitudo et diversitas objectorum respondentium potentis, habitibus et actibus animæ, magis consideratur secundum rationes objectorum quam materialiter secundum ipsas res; et sic unum non ordinabitur ad finem alterius, sed utrumque per se habebit ex æquo suum finem. Si autem idem secundum eandem rationem sit finis utriusque vitii, sequetur quod ambo vitia sint unum secundum speciem, sicut in naturalibus quæ habent unam formam sunt unius speciei; finis enim dat speciem in moralibus, sicut forma in naturalibus; et sic non erit origo unius ex vitio, sed magis quædam unio vitiorum. Non ergo debent poni prædicta tanquam vitia capitalia.

15. Præterea, Philosophus dicit (in V Ethic., cap. II, paulo a princ.), quod si aliquis incechar ut furetur, non est moschus sed fur; et sic videtur quod quando aliquod vitium ordinatur ad finem alterius vitii, transeat in speciem ejus. Non ergo secundum hoc, vitium ex vitio oriatur.

16. Præterea, super illud Psalm. XVIII: *Emundabor a delicto maximo*, dicit Glossa quod *delictum maximum est superbia; qua qui caret, omni vitio caret*. Ex quo videtur quod superbia sit vitium commune. Sed commune non dividitur contra proprium. Ergo non debet superbia poni vitium capitale condivisum ab aliis, sicut a quibusdam ponitur.

17. Præterea, super illud Roman., VII: *Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces*, dicit Glossa (ordin.): *Bona est lex que dum concupiscentiam prohibet, omne malum prohibet*. Et sic etiam videtur quod concupiscentia sit vitium commune. Non ergo debet poni specialiter cupiditas seu avaritia unum de septem vitis capitalibus.

18. Præterea, vitia capitalia dicuntur quæ habent fines principales, sicut dictum est. Sed divitiæ, quæ sunt finis avaritiæ, non habent rationem finis principalis; quia non appetuntur (1) nisi sicut utiles et relatæ ad aliud: unde Philosophus probat (in I Ethic., cap. V) quod in divitiis non possit esse felicitas. Ergo avaritia non debet poni capitale vitium.

19. Præterea, passionēs animæ ad peccata inclinant: unde et dicuntur passionēs peccatorum, Roman., VII. Sed prima pas-

(1) *Id est*, opponuntur.

sionum est amor, ex qua omnes affectiones animæ oriuntur, ut Augustinus dicit (XIV de Civ. Dei, cap. VII et VIII). Ergo amor inordinatus debet maxime poni vitium capitale; præsertim cum Augustinus (in eodem libro, cap. ult.) dicat, quod amor sui usque ad contemptum Dei facit civitatem Babylonis.

20. Præterea, quatuor ponuntur principales animæ passionēs, scilicet gaudium et tristitia, spes et timor, ut patet per Augustinum (XIV de Civ. Dei, cap. III, VII et VIII). Sed inter septem vitia capitalia inveniuntur aliqua ad gaudium seu lætitiā pertinere, sicut est gula et luxuria; quædam etiam pertinent ad tristitiā, ut accidia et invidia. Ergo etiam aliqua vitia capitalia debent poni pertinere ad spem et timorem, præcipue cum ex spe aliqua vitia oriuntur; dicitur enim quod sola spes facit usurarium: et similiter ex timore aliqua oriuntur; quia super illud Psalm. LXXIX, 17: *Incensa igni, et suffossa*, dicit Augustinus, quod omne peccatum oritur ex amore male inflammante, et ex timore male humiliante.

21. Præterea, ira non ponitur passio principalis. Ergo videtur quod nec vitium capitale deberet poni.

22. Præterea, principali virtuti principale vitium opponitur. Sed caritas est principalis virtus, quæ et mater et radix virtutum dicitur, cui opponitur odium. Ergo odium deberet poni vitium capitale.

23. Præterea, I Joan., II, 16, dicitur: *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut est concupiscentia oculorum, aut superbia vite*. Sed aliquis mundanus dicitur vel in mundo esse propter peccatum. Ergo ista tria solum debent poni vitia capitalia.

24. Præterea, Augustinus in hom. de igne purgatorii (serm. IV in die Animarum, aliquantulum a princ.) dicit plura esse capitalia peccata, quæ sunt sacrilegia, homicidia, adulteria, fornicatio, falsum testimonium, rapina, furta, superbia, invidia, avaritia, et si longo tempore teneatur iracundia, et ebrietas, si assidua sit; et habetur in Decretis, dist. XXVI, cap. *Si quis* (dist. XXV, cap. *Unum orarium*, a med.). Videtur ergo prius posita vitia septem capitalia inconvenienter assignata.

Respondeo dicendum, quod capitale vitium a capite dicitur. Caput autem tripliciter sumitur. Dicitur enim primo caput, quoddam animalis membrum; et sic sumitur I ad Corinth., XI, 4: *Omnis vir orans aut prophelas relatio capite deturpat caput suum*. Et quia caput est quoddam principium animalis, inde derivatum est nomen capitis ad significandum secundo omne principium, secundum illud Thren., IV, 1: *Dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum ejus*; et Ezech., XVI, 25: *Ad omne caput vite edificasti signum prostitutionis tue*. Tertio modo caput significat principem et rectorem populi; nam et alia membra corporis a capite quoddam

modo reguntur; et hoc modo sumitur caput I Reg., xv, 17: *Cum esses parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es*; et Amos, vi, 4: *Capita populorum pompatice ingredienti domum Israel*. Et secundum has tres significaciones capitis potest dici vitium capitale. Dicitur enim quandoque capitale vitium a capite, secundum quod est membrum corporis; et secundum hoc dicitur peccatum capitale quod punitur poena capitis. Sic autem non loquimur hic de vitii capitalibus, sed secundum quod capitale dicitur a capite prout significat principium; unde Gregorius (XXXI Moral., in novis exemp., cap. xvii), vitia capitalia, principalia nominat.

Sciendum est autem, quod unum peccatum ex alio potest oriri quatuor modis. Primo quidem ex parte gratiæ subtractæ, per quam homo retrahitur a peccato, secundum illud I Joan., iii, 9: *Omnis qui natus est ex eo, non peccat, quia semen Dei manet in eo*; et secundum hoc, primum peccatum, quod gratia privat, est causa peccatorum subsequentium gratiæ privationem; et quodlibet peccatum potest ex quolibet causari. Hic autem motus causandi est per remotionem prohibentis. Removens autem prohibens est movens per accidens, ut dicitur in VIII Physic. (com. xxiii). Nulla autem ars neque doctrina considerat causas per accidens, ut dicitur in VI Metaph. (com. iv): unde secundum istum modum causæ vel principii non assignantur vitia capitalia. Secundo modo unum peccatum causat aliud per modum inclinationis, in quantum scilicet ex præcedenti peccato causatur dispositio vel habitus inclinans ad peccandum; et secundum istum modum originis, omne peccatum causat aliud sibi simile in specie: et ideo nec secundum hunc modum originis dicuntur peccata capitalia. Tertio modo unum peccatum causat aliud ex parte materiæ, in quantum scilicet unum peccatum ministrat materiam alterius, sicut gula ministrat materiam luxuriæ, et avaritia dissensionis. Sed nec secundum hunc modum originis dicuntur vitia capitalia; quia quod ministrat materiam peccato, non est causa peccati in actu, sed in potentia et occasionaliter. Quarto modo unum peccatum causat aliud ex parte finis, in quantum scilicet propter finem unius peccati committit homo aliud peccatum; sicut avaritia causat fraudem, quia homo ad hoc fraudem committit ut pecuniam lucratur; et secundum hoc peccatum causatur a peccato in actu et formaliter; et ideo secundum istum modum originis dicuntur vitia capitalia; ita quod ad hoc etiam convenit tertia significatio capitis. Manifestum est enim quod princeps ordinat sibi subjectos ad finem suum sicut exercitus ordinatur ad finem ducis, ut dicitur in XII Metaph. (com. ult.). Unde, secundum Gregorium (lib. XXXI Moral., cap. xviii, in novis exemp.), vitia capitalia sunt quasi duces; et vitia quæ ex eis oriuntur, sunt quasi exercitus. Quod autem unum peccatum

ordinetur ad finem alterius, potest dupliciter contingere. Uno modo ex parte ipsius peccantis, cuius voluntas est prior ad finem unius peccati quam alterius; sed hoc accidit peccatis; unde secundum hoc non dicuntur aliqua vitia capitalia. Alio vero modo dicuntur ex ipsa habitudine finium quorum unus habet quandam convenientiam cum alio, ita quod ut in pluribus ad ipsum ordinetur; sicut deceptio, quæ est finis fraudis, ordinatur ad pecunias congregandas, quod est finis avaritiæ; et secundum hoc oportet capitalia vitia assumere.

Ille ergo dicuntur capitalia vitia quæ habent quosdam fines principaliter secundum se appetibiles, ut sic ad huiusmodi fines alia vitia ordinentur. Est autem considerandum, quod ejusdem rationis est quod aliquis prosequatur bonum et fugiat malum oppositum; sicut gulosus quærit delectabile in cibis et fugit tristitiam quæ est ex absentia ciborum; et simile est in aliis vitii. Unde vitia capitalia possunt convenienter distinguere secundum differentiam boni et mali; ita scilicet quod ubicumque occurrit specialis ratio appetibilis vel fugibilis, ibi est unum vitium capitale ab aliis distinctum. Est ergo considerandum quod bonum secundum propriam rationem attrahit ad se appetitum; sed quod appetitus refugiat aliquid bonum, est secundum aliquam specialem rationem consideratam circa huiusmodi bonum. Unde oportet secundum huiusmodi rationes considerari alia peccata capitalia ab illis quæ ordinantur ad aliquid bonum prosequendum. Bonum autem hominis est triplex; scilicet bonum animæ, bonum corporis, et bonum exteriorum rerum. Ad bonum ergo animæ, quod est bonum imaginatum, scilicet excellentia honoris et gloriæ; ordinatur *superbia* vel *inanis gloria*. Ad bonum autem corporis pertinet ad conservationem individui, quod est cibus, ordinatur *gula*; ad bonum vero corporis pertinet ad conservationem speciei, sicut est in venereis, pertinet *luxuria*; ad bonum autem exteriorum rerum pertinet *avaritia*. Quod autem aliquid bonum effugiatur, hoc est in quantum est impeditivum alicujus boni inordinate concepti; in quod quidem bonum, secundum quod est impeditivum, duplicem motum habet appetitus, scilicet motum fugæ, et motum insurrectionis contra ipsum. Quantum ergo ad motum fugæ, sumuntur duo vitia capitalia, prout bonum impeditivum boni capiti consideratur in ipso vel in alio. In ipso quidem, sicut bonum spirituale impedit quietem, vel delectationem corporalem; et sic est *accidia*, quæ nihil est aliud quam tristitia de aliquo bono spirituali, prout est impeditivum boni corporalis; in alio vero, secundum quod bonum alterius impedit propriam excellentiam; et sic est *invidia*, quæ est dolor alieni boni; insurrectionem vero contra bonum importat *ira*.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut in virtutibus consi-

deratur duplex finis; scilicet finis ultimus et communis, qui est felicitas, et finis proprius qui est bonum proprium uniuscuiusque virtutis; ita etiam in vitiis possunt accipi fines proprii vitiorum secundum quod sumuntur vitia capitalia, ut dictum est; potest etiam accipi finis ultimus et communis quod est proprium bonum; ad hoc enim ordinantur omnes fines dicti capitalium vitiorum. Sed proprium bonum non habet quod sit finis vitiorum nisi secundum quod inordinate appetitur. Appetitur autem inordinate secundum quod appetitur præter ordinem divinæ legis. Unde et in omni peccato dicuntur esse duo; scilicet conversio ad commutabile bonum, et aversio a bono incommutabili. Sic ergo ex parte conversionis ponitur principium omnium peccatorum cupiditas quædam generalis quæ est inordinatus appetitus proprii boni; ex parte vero aversionis ponitur principium peccatorum quædam generalis superbia, secundum quod homo non subicit se Deo; unde dicitur Eccli. x, 14, quod *initium superbiæ hominis est apostatare a Deo*. Sic ergo cupiditas et superbia secundum quod in quadam generalitate sumuntur, non dicuntur quidem vitia capitalia, quia non sunt specialia vitia; sed dicuntur radices quædam vel initia vitiorum; sicut si diceretur quod appetitus felicitatis est radix omnium virtutum. Potest tamen dici, quod etiam cupiditas et superbia, secundum quod sunt specialia peccata, habent quidem communitatem generalem super omnia peccata secundum rationem finium. Nam finis avaritiæ se habet ad fines omnium aliorum ut quoddam principium, in quantum per divitiis potest homo acquirere omnia quæ alia vitia cupiunt; nam pecunia virtute omnia huiusmodi appetibilia continet, secundum illud Eccli., x, 40: *Pecunie obediunt omnia*. Finis autem proprius superbiæ, scilicet excellentia honoris et gloriæ, est sicut terminus omnium huiusmodi finium, nam ex multitudine divitiarum, et ex hoc quod fruuntur quibusdam cupidis, potest homo adipisci honorem vel gloriam. Et quamvis in via executionis unum istorum finium sit sicut principium, et aliud ut terminus aliorum finium; non tamen propter hæc sola, duo hæc vitia debent poni capitalia, quia non ad solos hos fines principaliter intentio appetitus ordinatur.

Et per hoc patet solutio AD SECUNDUM.

AD TERTIUM dicendum, quod virtus constituitur ex hoc quod ordo rationis ponitur in vi appetitiva; vitium autem consurgit ex hoc quod motus appetitivus ab ordine rationis recedit. Non autem secundum idem, ordo rationis ponitur in appetitu, et appetitus recedit ab ordine rationis. Unde licet virtus opponatur vitio, non tamen oportet quod principale vitium opponatur principali virtuti; quia non est eadem ratio originis virtutis et vitii.

AD QUARTUM dicendum, quod ex dispositione hominis pec-

cantis potest contingere quod quodlibet vitium ad finem cuiuslibet ordinetur; sed secundum habitudinem objectorum vel finium quam habent ad invicem, quædam determinat a quibusdam oriuntur, a quibus etiam frequentius procedunt. In consideratione autem morali attenditur id quod est ut in pluribus, sicut et in consideratione naturali.

AD QUINTUM dicendum, quod ex his quæ dicta sunt, patet quod invidia ut in pluribus ex superbia oritur; propter hoc enim homo maxime tristatur de bono alterius, quia est propriæ excellentiæ impeditivum. Sed quia invidia habet specialem rationem in suo motu, ut scilicet refugiat bonum, propter hoc ponitur seorsum a superbia vitium capitale.

AD SEXTUM dicendum, quod vitia capitalia accipiuntur secundum fines propinquos, non quidem omnium specialium peccatorum, sed quorundam ex quibus ut in pluribus nata sunt alia peccata oriri; et ideo etiam gula distinguitur a luxuria; quia alterius rationis est delectatio quæ est objectum gulae, et quæ est objectum luxuriæ.

AD SEPTIMUM dicendum, quod quatuor videntur ad defectum cognitionis pertinere; scilicet nescientia, ignorantia, error et hæresis. Inter quæ nescientia est communis, quia importat simplicem carentiam scientiæ; unde et in Angelis Dionysius quædam nescientiam ponit, ut patet in vi cap. eccl. Hierar. Ignorantia vero est quædam nescientia, eorum scilicet quæ homo natus est scire et debet. Error vero supra ignorantiam addit applicationem mentis ad contrarium veritatis, ad errorem enim pertinet approbare falsa pro veris. Sed hæresis supra errorem addit aliquid et ex parte materiæ, quia est error eorum quæ ad finem pertinent, et ex parte errantis, quia importat pertinentiam, quæ sola facit hæreticum; quæ quidem pertinacia ex superbia oritur; magnæ enim superbiæ est ut homo sensum suum præferat veritati divinitus revelatæ. Hæresis ergo ex simplici ignorantia proveniens, si sit peccatum, ex aliquo prædictorum vitiorum exoritur. Imputatur enim homini ad peccatum, si non curat addiscere ea quæ scire tenetur. Videtur autem hoc ex accidia provenire, ad quam pertinet refugere spirituale bonum, in quantum est impeditivum boni corporalis.

AD OCTAVUM dicendum, quod ista vitia capitalia dicuntur, quia ex eis ut in pluribus alia vitia oriuntur; licet quandoque aliquod vitium etiam ex bono oriatur. Et tamen potest dici, quod etiam quando aliquis furatur ut det elemosynam, hoc etiam peccatum quodammodo ex aliquo capitalium oritur; procedit enim hoc ex ignorantia aliqua vel errore, quod malum faciat propter bonum. Ignorantia autem vel error ad accidiam reducitur, ut dictum est.

AD NONUM dicendum, quod luxuria et gula respiciunt delec-

tationem tactus. Gulosus enim non dicitur aliquis ex hoc quod delectetur in sapore cibi; sed in sumptione ejus quasi tactu delectatus, ut Philosophus dicit in III Ethic. (cap. x). Delectationes autem aliorum sensuum non sunt fines principales: referuntur enim vel ad cognitionem veritatis, sicut in hominibus; vel ad delectabilia tactus, sicut in aliis animalibus; canis enim sentiens leporem, non delectatur in odore, sed in cibo quem expectat. Et ideo secundum delectationes aliorum sensuum non suruntur aliqua vitia capitalia.

AD DECIMUM dicendum, quod bonum et malum in rebus inventitur secundum diversas condiciones; unde non oportet quod solum unum vitium capitale ad bonum ordinetur.

AD UNDECIMUM dicendum, quod sub uno communi universali possunt sumi multa universalis magis specialia; sicut sub uno genere generalissimo sumuntur genera subalterna, quæ etiam sub intellectu cadunt. Sic etiam appetitus intellectivus potest ferri in diversas bonorum species diversimode.

AD DUODECIMUM dicendum, quod peccata non distinguuntur secundum differentiam boni et mali; quia idem peccatum circa aliquid bonum et circa malum oppositum esse potest, ut dictum est.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod ea quæ sunt diversorum generum quasi generalissimorum, sunt diversa principia secundum rem, licet sint eadem secundum analogiam, ut dicitur in X Metaph. Sed ea quæ continentur sub uno genere generalissimo, licet sint in diversis generibus subalternis, possunt habere eadem principia secundum communitatem illius generis; et hoc modo aliqua vitia diversorum generum possunt reduci in idem principium, quod est finis habens aliquam communem rationem originis.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod quando unum peccatum ordinatur ad finem alterius peccati, idem et secundum eandem rationem est finis utriusque peccati, sed non eodem ordine; quia unus est finis proximus, alterius remotus. Unde non sequitur quod ambo vitia sint unus speciei; quia moralia non recipiunt speciem a fine remoto, sed a fine proximo.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod aliquis non denominatur fur vel mœchus ex actu vel passione, sed ex habitu; sicut de justo et injusto (1) Philosophus dicit (in V Ethic., cap. vi, parum a princ.). Intentio autem hominis provenit ex habitu; et ideo quando aliquis furatur ut mœchetur, committit quidem actu peccatum furti, sed tamen intentio procedit ab habitu; et ideo non denominatur fur, sed mœchus.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod sicut dictum est, in corp. art., superbia dupliciter accipi potest. Uno modo secundum quod importat quandam rebellionem ad legem Dei; et sic

(1) *Id.* at Philosophus.

est universalis radix omnium peccatorum, ut Gregorius dicit (lib. XXXI Moral., cap. XXXI in antiquis exemp., in novis vero, cap. XVII), unde non enumerat eam inter vitia capitalia, sed inanem gloriam. Alio modo potest accipi superbia secundum quod est inordinatus appetitus ejusdem excellentiæ; et sic ponitur vitium capitale aliis condivisum. Et quia ad hujusmodi excellentiam maxime videtur pertinere humana gloria, ideo Gregorius loco hujus superbiæ specialis inanem gloriam ponit.

Et similiter dicendum est AD DECIMUMSEPTIMUM; quia etiam concupiscentia ibi accipitur secundum quod est radix generalis.

AD DECIMUMOCTAVUM dicendum, quod divitiæ ex hoc quod habent rationem boni utilis, deficient quidem a ratione principalis finis; sed hic defectus recompensatur propter generalem utilitatem divitiarum, quæ quodammodo virtute continent omnia appetibilia mundana.

AD DECIMUMNONUM dicendum, quod sicut Philosophus dicit (in II Rhetor., in princ.), amare est velle bonum alicui. In hoc ergo quod homo appetit sibi quæcumque bona, videtur amare seipsum; et ideo amor sui ipsius non ponitur seorsum vel radix peccati, vel etiam vitium capitale, quia omnes radices et capita vitiorum includunt inordinatum sui amorem.

AD VICESIMUM dicendum, quod timor et spes sunt passiones irascibilis. Omnes autem passiones irascibilis derivantur a passionibus concupiscibilis; et ideo prima capita vitiorum non sumuntur penes timorem et spem, sed magis penes delectationem et tristitiam. Quamvis enim aliqua vitia ex timore et spe oriuntur, tamen etiam ipse timor et spes ex aliis oriuntur, scilicet ex amore vel cupiditate alicujus boni.

AD VICESIMUMPRIMUM dicendum, quod ira importat quendam specialem motum, scilicet insurrectionem contra aliquid; et ideo licet etiam iste motus ex aliis oriatur, tamen quia habet aliam specialem rationem præter alios motus, ponitur seorsum vitium capitale.

AD VICESIMUMSECUNDUM dicendum, quod vitium principale non dicitur per oppositionem ad virtutem principalem; et ideo non oportet quod odium sit vitium principale quamvis caritas sit virtus principalis.

AD VICESIMUMTERTIUM dicendum, quod per illa tria quæ Joannes ponit, importantur primæ quædam origines et radices peccatorum, scilicet superbia et cupiditas; nam sub cupiditate generali continetur et concupiscentia carnis et concupiscentia oculorum.

AD VICESIMUMQUARTUM dicendum, quod Augustinus nominat capitalia vitia quæ sunt plebenda poena capitis; sic enim idem est vitium capitale quod peccatum mortale.

ARTICULUS II. — *Quæritur de superbia, utrum sit speciale peccatum.* (II-II part., quæst. CLXII, art. 2.)

Secundo quæritur de superbia, utrum sit speciale peccatum. Et videtur quod non. Omne enim speciale peccatum corrumpit determinatam virtutem et potentiam animæ. Sed superbia corrumpit omnes virtutes et omnes potentias animæ; dicit enim Gregorius (XXXIV Moralium, cap. xvii, circa princ.): *Superbia nequaquam unius virtutis extinctione contenta, per cuncta animæ membra se erigit, et quasi generalis ac pestifer morbus corpus omne corrumpit*; et Isidorus dicit in libro de summo Bono (II, cap. xviii, a med.), quod est ruina omnium virtutum. Ergo superbia non est speciale peccatum.

2. Præterea, præferre voluntatem suam voluntati superioris, est superbiere. Sed quicumque peccat mortaliter, præfert voluntatem suam voluntati superioris, scilicet Dei. Ergo superbit. Omne ergo peccatum est superbia, et sic non est speciale peccatum.

3. Sed dicendum, quod superbia, in quantum est amor propriæ excellentiæ, sic est speciale peccatum; in quantum autem importat contemptum Dei, sic est generale peccatum. — Sed contra, omne peccatum speciale habet propriam materiam, sicut gula cibos, luxuria venerea, avaritia divitias. Sed superbia, in quantum est amor propriæ excellentiæ, non habet propriam materiam; quia, sicut Gregorius dicit XXXV Moralium, cap. xviii, in princ.), *alter erigitur auro, alter colloquio, alter infamis et terrenis, alterque celestibus virtutibus*. Ergo superbia secundum quod est amor propriæ excellentiæ, non est speciale peccatum.

4. Item, videtur quod nec sit generale, secundum quod importat Dei contemptum. Quicumque enim peccat ex infirmitate vel ignorantia, non peccat ex contemptu. Sed multi ex ignorantia vel infirmitate peccantes mortaliter peccant. Non ergo omne peccatum mortale est ex contemptu; et ita superbia, secundum quod importat contemptum Dei, non est generale peccatum.

5. Præterea, generali malo non opponitur speciale bonum, sed generale. Sed contemptui Dei opponitur speciale bonum, quod est reverentia Dei, pertinet specialiter ad donum timoris. Ergo contemptus Dei non est generale peccatum, et per consequens neque superbia, secundum quod importat Dei contemptum; et sic prædicta distinctio cessat.

6. Præterea, illud quod perficit omnia peccata in ratione malitiæ, est generale peccatum. Sed superbia est huiusmodi, ut Gregorius dicit super Ezech. Ergo superbia est generale peccatum.

7. Præterea, peccata distinguuntur secundum objecta, sicut et virtutes. Sed superbia habet idem objectum cum aliis peccatis; puta cum invidia, quæ dolet de bono alieno, querens excellentiam propriam, et cum inani gloria, quæ appetit excellentiam in favore humano; et cum ira, quæ appetit vindictam pertinentem ad quamdam excellentiam victoriæ. Ergo superbia non est speciale peccatum ab aliis distinctum.

8. Præterea, illud sine quo nullum peccatum esse potest, est generale omnibus peccatis. Sed superbia est huiusmodi; dicit enim Augustinus (in lib. de Natura et Gratia, cap. xxix, parum a princ.) quod sine superbiæ appellatione nullum peccatum invenies; et Prosper dicit in lib. de Vita contemplativa (lib. III, cap. ii, parum a princ.), quod nullum peccatum absque superbia potest vel potuit esse aut poterit. Ergo superbia est peccatum generale.

9. Præterea, illud quod convertitur cum omni peccato, est peccatum generale. Sed superbia est huiusmodi; dicit enim Augustinus (in libro de Natura et Gratia, cap. xxix), quod tam superbiere peccare est, quam peccare superbia. Ergo superbia est generale peccatum.

10. Præterea, super illud Eccli., x, 14 : *Initium peccati hominis apostatare a Deo*, dicit Glossa (ordinar.): *Non est major apostasia quam recedere a Deo, quæ merito superbia dicitur*. Sed quicumque peccat mortaliter, recedit a Deo. Ergo superbit; et sic superbia est generale peccatum.

11. Præterea, in eodem capitulo dicit alia Glossa (ordinar.): *Caveamus cupiditatem et superbiam, non duo mala, sed unum*. Ergo superbia non est peccatum speciale ab aliis distinctum.

12. Præterea, super illud Job, xxxiii: *Ut avertat hominem ab iniquitate*, dicit Glossa (ordinaria): *Contra conditionem superbiere, est ejus præcepta peccando transcendere*. Sed quicumque peccat, transgreditur Dei præcepta; dicit enim Augustinus (XXIII contra Faustum, cap. xxvii, in princ.), quod peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem æternam. Ergo quicumque peccat, superbit, et omne peccatum est superbia.

13. Præterea, Anselmus dicit, quod anima ex necessitate appetit proprium bonum. Quod autem fit ex necessitate, non est peccatum. Ergo superbia non est peccatum; et ita non est speciale peccatum.

14. Præterea, si esset speciale peccatum, esset unum de septem vitis principalibus. Sed Isidorus in lib. de summo Bono (II, cap. xxxvii), non ponit superbiam inter septem vitia principalia, sed loco ejus ponit inanem gloriam. Ergo superbia non est speciale peccatum.

15. Præterea, Augustinus dicit in lib. de libero Arbitrio,

quod superbia est amor proprii boni. Sed hoc est commune omni (1) peccato; ergo superbia est generale peccatum.

16. Præterea, illud quod est formale in omnibus peccatis, non est speciale peccatum. Sed superbia est huiusmodi: dicit enim Augustinus in lib. de libero Arbitrio (I, cap. ult.), quod peccare est spreto bono incommutabili, bonis commutabilibus adherere; quorum primum, scilicet spernere bonum incommutabile, pertinet ad aversionem, quæ est formale in omni peccato; sicut conversio ad Deum quæ est per caritatem, est formale in virtutibus. Spernere autem Deum ad superbiam pertinet. Ergo videtur quod superbia sit generale peccatum.

17. Præterea, nihil quod est ex ordinatione divina, est peccatum. Sed superbia est ex ordinatione divina; dicitur enim Isaia, LX, 15: *Ponam te in superbiam secularum*: ubi Glossa Hieronymi dicit, quod est superbia bona et mala. Et Proverb., VII, 48, dicit Sapientia: *Mecum sunt divitiæ et gloria, opes superbæ et iustitia*. Ergo superbia non est speciale peccatum.

Sed contra est quod Augustinus dicit (in libro de Natura et Gratia, cap. XXX, circa med.): *Quare et invenies, secundum legem Dei superbiam esse peccatum, multum discretum ab aliis vitiiis*.

Præterea, ibidem dicitur, quod multa peccata sunt quæ non sunt superbe. Ergo superbia non est generale peccatum.

Præterea, nullum peccatum generale habet aliud peccatum prius se. Sed superbia habet aliud peccatum prius se: dicitur enim Eccli., x, 14: *Initium superbiam hominis apostatare a Deo*. Ergo superbia non est generale peccatum.

Præterea, omne peccatum aliis condivisum est speciale peccatum. Sed superbia est huiusmodi; ut patet I Joan., II, 16: *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ*. Ergo superbia est speciale peccatum.

Præterea, quodcumque peccatum habet specialem actum, est speciale peccatum. Sed superbia est huiusmodi; quia, ut Augustinus dicit (in lib. de Natura et Gratia, cap. xxxiii, circa med.), superbia sola in bonis factis cavenda est; et Gregorius dicit quod superbia prima recedit a Deo, ultima redit. Ergo superbia est speciale peccatum.

Præterea, quod per superabundantiam dicitur, uni soli convenit. Sed superbia est maximum peccatum, ut Glossa dicit super illud Psalm.: *Emundabor a delicto maximo*. Ergo superbia est speciale peccatum.

Respondeo dicendum, quod ad hujus quæstionis evidentiam oportet videre quid sit peccatum superbiæ, ut sic postmodum videri possit an sit speciale peccatum. Est ergo considerandum quod omne peccatum fundatur in aliquo appetitu naturali; et

(1) Al. in omni.

quia homo quolibet naturali appetitu appetit divinam similitudinem, in quantum omne bonum naturaliter desideratum est quædam similitudo bonitatis divinæ, ideo Augustinus dicit (in II Confessionum) Deo loquens: *Fornicatur anima, scilicet peccando, cum avertitur abs te, et querit extra te ea quæ pura et liquida non invenit, nisi cum redit ad te*. Sed quia ad rationem pertinet dirigere appetitum, et præcipue secundum quod est lege Dei informatum; ideo si appetitus feratur in aliquod bonum naturaliter desideratum secundum regulam rationis, erit appetitus rectus et virtuosus; si vero transcendat regulam rationis vel ab ea deficiat, erit utrobique peccatum. Sicut appetitus sciendi est homini naturalis; unde si scientiæ intendat secundum quod recta ratio dicit, erit virtuosum et laudabile; si vero transcendat aliquis regulam rationis, erit peccatum curiositatis; si vero deficiat, erit peccatum negligentia. Inter alia autem quæ homo desiderat, unum est excellentia. Naturale enim est non solum homini, sed etiam unicuique rei, ut perfectionem in bono concupito desideret, quæ in quadam excellentia consistit. Si quidem ergo appetitus excellentiam appetit secundum regulam rationis divinitus informatam, erit appetitus rectus et ad magnanimitatem pertinens, secundum illud Apostoli II ad Corinth., x, 13: *Nos autem non in immensum gloriamur, quasi in aliena gloria, sed secundum regulam qua mensus est nobis Deus*. Si autem aliquis ab hac regula deficiat, incurret pusillanimitatis vitium; si vero excedat, erit vitium superbiam, sicut ipsum nomen demonstrat; nam nihil aliud est superbie quam superexcedere propriam mensuram in excellentiæ appetitu. Unde Augustinus dicit (in XIV de Civit. Dei, cap. xii, parum a princ.), quod superbia est perversæ celsitudinis appetitus. Et quia non est eadem mensura omnium, ideo contingit quod aliquid non imputatur uni ad superbiam quod alteri imputaretur; sicut Episcopo non imputatur ad superbiam si exerceat ea quæ ad propriam excellentiam pertinent; imputaretur autem hoc ad superbiam clerico, vel simplici sacerdoti, si ea quæ sunt Episcopi attentaret. Sic ergo excellentia habet propriam rationem ejusdem determinati appetibilis, quamvis materialiter invenitur in multis; unde manifestum est superbiam esse speciale peccatum. Actus enim et habitus distinguuntur specie secundum formales objectorum rationes; unde et Augustinus (lib. II Confess., cap. xi, ante med.), sigillatim singulis peccatis propria objecta attribuens, in quorum appetitu umbram quandam divinæ similitudinis imitantur, de superbia sic dicit loquens ad Deum: *Superbia celsitudinem imitatur, cum tu sis unus super omnia Deus excelsus*.

Contingit tamen superbiam quodammodo esse generale peccatum dupliciter. Uno quidem modo per quandam diffusionem, alio modo secundum suum effectum. Quantum ad primum

considerandum est, quod, sicut Augustinus dicit (XIV de Civit. Dei, cap. ult.), sicut amor Dei facit civitatem Dei, ita amor inordinatus sui facit civitatem Babylonis; et sicut in amore Dei ipse Deus est ultimus finis, ad quem omnia ordinantur, quæ recto amore diliguntur, ita in amore suæ excellentiæ (1) inveniuntur ultimus finis, ad quem omnia alia ordinantur. Nam qui querit abundare in divitiis vel in scientia vel honoribus vel quibuscumque aliis rebus, per omnia huiusmodi quamdam excellentiam intendit. Est autem hoc considerandum in omnibus actibus et habitibus operativis, quod ars vel habitus ad quem pertinet finis, per imperium movet artes vel habitus versantes circa ea quæ sunt ad finem; sicut ars gubernatoria, ad quam pertinet usus navis, qui est finis ejus, imperat navitativæ; et idem est videre in omnibus: unde et caritas, quæ est amor Dei, imperat omnibus aliis virtutibus; et sic quamvis sit specialis virtus si consideretur proprium objectum, tamen secundum quamdam diffusionem sui imperii est communis omnibus virtutibus; unde dicitur forma et mater omnium virtutum. Et similiter superbia, quamvis sit speciale peccatum secundum rationem proprii objecti, tamen secundum quamdam diffusionem proprii imperii est commune peccatum ad omnia; unde et dicitur radix et regina omnium peccatorum, ut patet per Gregorium (XXXI Moralium, cap. xxxi, in antiquis exemp., in novis vero cap. xvii). Quantum vero ad secundum considerandum est, quod immoquod peccatum considerari potest et secundum affectum et secundum effectum. Contingit enim quandoque esse aliquod peccatum secundum effectum, non tamen secundum affectum; sicut si aliquis occidat patrem putans occidere hostem, committit quidem peccatum patricidii secundum effectum, non autem secundum affectum; sicut et a quibusdam dictum est, quod Milesii quidem stulti non sunt, operantur autem qualia stulti. Sic ergo si accipiatur peccatum superbiæ secundum effectum, communiter invenitur in omni peccato; est enim quidam effectus superbiæ, non subdi regulæ superioris: quod facit quicumque peccat, in quantum non subditur legi Dei. Si vero consideretur quantum ad affectum, non semper in omni peccato est peccatum superbiæ: quia non semper hoc aliquid agit ex actuali contemptu Dei vel legis ipsius: sed quandoque ex ignorantia, quandoque vero ex infirmitate, sive ex aliqua passione: unde Augustinus (in lib. de Natura et Gratia, cap. xxix, circa med.), dicit, peccatum superbiæ esse ab aliis peccatis discretum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod superbia extinguit omnes virtutes et corrumpit omnes potentias animæ per quamdam diffusionem sui imperii, ut dictum est, in corp. art.

AD SECUNDUM dicendum, quod præferre voluntatem suam

(1) *Al.* sui excellentia.

voluntati superioris, est quidem actus superbiæ; sed non semper ex affectu superbiæ procedit, ut dictum est, loc. cit.

AD TERTIUM dicendum, quod superbia habet propriam materiam si accipiatur formalis ratio sui objecti, sicut dictum est, licet illa formalis ratio in omnibus inveniri possit; sicut et magnanimitas specialis virtus est, et tamen intendit magnum in operibus virtutum, ut Philosophus dicit (in IV Ethic., cap. ii).

AD QUARTUM dicendum, quod superbia secundum quod importat Dei contemptum secundum affectum, non potest esse peccatum generale; immo etiam est specialius quam superbia secundum quod significat appetitum perversæ excellentiæ: potest enim esse appetitus perversæ excellentiæ non solum si contemnatur Deus, sed etiam si contemnatur homo. Sed si accipiatur contemptus Dei secundum effectum, sic salvatur in omnibus peccatis, etiam quæ ex infirmitate vel ignorantia committuntur, ut patet ex dictis, in corp. art.

AD QUINTUM dicendum, quod sicut superbia per diffusionem et effectum invenitur in omnibus peccatis, quamvis sit speciale peccatum; ita etiam timor eisdem modis potest inveniri in omnibus actibus virtutum, quamvis sit speciale donum.

AD SEXTUM dicendum, quod superbia perfit omnia prædicta, ratione malitiæ; non quia sit essentialiter omnis malitia, sed duobus modis prædicti, in corp. art.

AD SEPTIMUM dicendum, quod invidia, inanis gloria et ira non habent idem objectum cum superbia; sed objecta eorum ordinantur ad objectum superbiæ sicut ad finem; ideo enim invidia tristatur de bono proximi, et inanis gloria appetit laudem, et ira vindictam, ut per huiusmodi quædam excellentia habeatur. Ex quo non potest concludi quod superbia sit idem cum eis, sed quod imperet eis, sicut patet ex dictis.

AD OCTAVUM dicendum, quod auctoritates illæ intelliguntur de superbia quantum ad effectum superbiæ, sine quo nullum peccatum esse potest; non autem quantum ad superbiæ affectum.

Et similiter dicendum AD NONUM; sic enim superbire secundum effectum convertitur cum eo quod est peccare. Quamvis ad utrumque dici possit, quod Augustinus (in lib. de Natura et Gratia, cap. xxix, illa verba inducit non ex persona sua, sed ex persona alterius contra quem disputat; unde et postmodum improbat ea dicens, quod non semper ex superbia peccatur.

AD DECIMUM dicendum, quod recedere a Deo est superbia secundum effectum.

Et similiter dicendum AD UNDECIMUM; quia transgredi præcepta Dei peccando est superbire secundum effectum, non tamen semper secundum affectum.

AD DUODECIMUM dicendum, quod si accipiatur superbia

prout secundum effectum est in omni peccato, sic superbia nihil est aliud quam aversio ab incommutabili bono; cupiditas autem conversio ad commutabile bonum; ex quibus duobus constituitur unum peccatum, sicut ex formali et materiali, eo quod omne peccatum est aversio ab incommutabili bono, et conversio ad commutabile bonum.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod in appetitu proprii boni configit esse peccatum, si recedat a regula rationis, ut dictum est, in corp. art.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod etiam Gregorius (XXXI Moral., cap. xxxi in antiquis, in novis vero cap. xxxvii), non ponit superbiam unum de vitiis principalibus, sed reginam omnium et radicem, inquam ad omnia peccata diffundit suum imperium. Sed per hoc non excluditur quin superbia sit speciale peccatum.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod amor inordinatus proprii boni communiter convenit omni peccato; et sic etiam convenit superbiæ secundum quod id quod est generis, convenit speciei. Potest tamen dici, quod superbia proprie sit amor proprii boni, si hoc quod dicitur *proprii*, sumatur cum quadam præcisione, ita scilicet quod aliquis amet bonum non quasi superioris bonum; quod proprie ad superbiam pertinet, ut scilicet bonum suum ab alio non recognoscat.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod ratio illa procedit de superbia quantum ad effectum.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod superbia potest uno modo dici ex eo quod superexcedit regulam rationis; et sic semper superbia est peccatum; et ita communiter accipitur. Alio modo potest dici superbia ex eo quod superexcedit aliquid aliud: et sic potest esse superbia bona, ut Hieronymus dicit (Isaia, lxi, super illud: *In gloria eorum superbielis*), sicut cum aliquis vult operari opera consiliorum, quæ superexcedunt communia opera præceptorum. Vel potest dici, quod cum dicitur: *Ponam te in superbiam sæculorum*, accipitur superbia materialiter, id est, dabo tibi magnam excellentiam, de qua homines sæculi superbiunt. Et similiter potest intelligi quod dicitur, *Opes superbiæ*, id est de quibus solent homines superbiere.

ARTICULUS III. — *Utrum superbia sit in vi irascibili.* (II-II part., qu. clxii, art. 3.)

Tertio quaeritur, utrum superbia sit in vi irascibili. Et videtur quod non. Cum enim irascibilis sit quedam pars sensibilis appetitus, oportet quod quilibet motus irascibilis sit quedam passio, quia passiones animæ sunt motus appetitus sensitivi. Sed superbia non videtur consistere in aliqua passione ad irascibilem pertinente, neque in timore, neque in audacia, neque

in spe aut desperatione, neque in ira. Ergo superbia non est in irascibili.

2. Præterea, cum irascibilis sit in parte sensitiva animæ, objectum irascibilis non potest esse nisi aliquid bonum sensibile. Sed superbia quaerit excellentiam non solum in bonis sensibilibus, sed etiam in rebus spiritualibus et intelligibilibus, ut Gregorius dicit (in XXXIV Moralium, cap. xviii, in novis exemplar.). Ergo superbia non potest esse in irascibili sicut in subjecto.

3. Præterea, in daemonibus non est sensitiva pars animæ, cum sint incorporei. Si ergo superbia esset in irascibili, sequeretur quod superbia non potest esse in daemonibus, quod patet esse falsum.

4. Præterea, superbia proprie est contemptus Dei. Sed irascibilis non potest attingere ad hoc objectum quod est Deus, cum sit potentia animæ sensitivæ. Ergo superbia non est in irascibili sicut in subjecto.

5. Præterea, Avicenna notificat vim irascibilem per hoc quod movetur ad repellendum nocivum vel corruptens cum appetitu vincendi. Sed hoc non pertinet ad superbiam; non enim intendit repellere nocivum, sed magis excellere in bono. Ergo superbia non est in irascibili.

6. Præterea, superbia est causa invidiæ. Invidia autem est in concupiscibili, cum sit odium felicitatis alienæ. Ergo superbia non est in irascibili.

7. Præterea, videtur quod non sit in irascibili sed magis in rationali. Gregorius enim (XXIII Moralium, cap. vii, in princ.), assignans quatuor species superbiæ, dicit: *Quatuor quippe sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur; cum bonum aut a semetipsis habere se aestimant, aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant, aut certe conjectant se habere quod non habent, aut despectis ceteris singulariter videri appetunt habere quod habent.* Sed omnia ista pertinent ad rationem, scilicet aestimare, putare, credere, enuntiare, et se aliis comparare. Ergo superbia est in ratione.

8. Præterea, Proverb., xi, 2, dicitur: *Ubi humilitas, ibi sapientia.* Sed sapientia est in ratione. Ergo et humilitas; ergo et superbia, quæ humilitati contrariatur; contraria enim nata sunt esse in eodem.

9. Præterea, Bernardus dicit (in lib. de XII gradibus Humilitatis, cap. i, circa finem), quod perfectio humilitatis est cognitio veritatis. Sed cognitio veritatis pertinet ad rationem. Ergo humilitas est in ratione; ergo et superbia.

10. Præterea, Philosophus dicit (in III Ethic., cap. viii), quod superbus est fictor fortitudinis. Sed fictio pertinet ad rationem; fingere enim est representare; quod est rationis

solius, ut dicit Philosophus (in sua Poetria, cap. II). Ergo superbia est in ratione.

11. Præterea, Habacuc, II, super illud: *Quomodo vinum decipit bibentem*, dicit Glossa, quod superbia primum credere altiori de se facit. Sed credere est actus rationis. Ergo primus actus superbiæ est in ratione; ergo ipsa superbia est in ratione.

12. Præterea, Ambrosius dicit super: *Beati immaculati* (serm. VII, aliquid potulum a princ.), quod lex Dei sola est quæ vires superbiæ potest repellere. Sed lex Dei est in ratione. Ergo et superbia quæ per eam repellitur.

13. Præterea, Gregorius dicit (XXXI Moralium, cap. XXXI in antiquis libris, in novis vero cap. XVII), quod superbia est regina omnium vitiorum. Sed regere ad rationem pertinet. Ergo superbia est in ratione.

14. Præterea, Hieremie, XLIX, super illud: *Superbia tua, et arrogantia tua*, etc., dicit Glossa (interlin.): *Hæreticum non facit error, sed superbia*. Sed hæresis est in ratione; ergo et superbia.

15. Præterea, Augustinus dicit (in XII de Trin., cap. XII), quod in inferiori ratione est peccatum, in quantum non cohibetur a superiori ratione, vel in quantum etiam superior ratio consentit; et sic videtur quod primum peccatum sit in superiori ratione. Sed superbia est primum peccatum. Ergo superbia est in superiori ratione.

16. Præterea, Augustinus dicit (et habetur in Decretis, XV, quæst. I), quod superbia est motus ad consequendum quod iustitia vetat. Sed iustitia ad rationem pertinet, quia per eam hominis est alteri debitum reddere. Superbia est ergo in ratione.

17. Præterea, Augustinus dicit (et habetur in Decr. XXII, quæst. IV): *Vasis iræ nunquam Deus redderet interitum, nisi inveniret in eis spontaneum delictum*. Spontaneum autem dicitur aliquid quod subiacet imperio rationis. Cum ergo maxime reddatur interitus vasis iræ propter superbiam, videtur quod superbia pertineat ad rationem.

18. Præterea, Seneca dicit in quadam epistola (lib. IX, epist. LXVII), quod summum bonum hominis est in rationali. Hoc autem est virtus, quam corrumpit superbia, ut dictum est. Ergo etiam superbia est in ratione, et non in irascibili.

19. Præterea, videtur quod sit in voluntate, et non in irascibili. Quia super illud Matth., III, 15: *Sic decet nos implere omnem iustitiam*, dicit Glossa (ordin.), *id est perfectam humilitatem*. Sed iustitia est in voluntate. Ergo et humilitas.

20. Præterea, ad superbiam præcipue videtur pertinere appetitus honoris. Sed appetere honores est voluntatis. Ergo superbia est in voluntate.

21. Præterea, superbiæ est super ire; et sic videtur quod maxime pertineat ad superiores potentiam, quæ super alias vadit. Hæc autem est voluntas, quæ movet omnes alias potentias. Ergo superbia videtur ad voluntatem pertinere, et non ad irascibilem.

22. Præterea, videtur quod sit in concupiscibili. Dicitur enim in lib. Sententiarum Properi, cap. CXXII, quod superbia est amor propriæ excellentiæ. Sed amor est in concupiscibili. Ergo et superbia.

23. Præterea, ad superbiam, secundum Augustinum, pertinet appetere læta et fugere tristia. Sed hoc pertinet ad concupiscibilem. Ergo superbia est in concupiscibili.

24. Præterea, ad superbiam pertinet delectari de bono proprio. Sed hoc est concupiscibile. Ergo superbia videtur esse in concupiscibili, et non in irascibili.

Sed contra est quod Gregorius (in II Moralium, cap. XXXVI, ante med.), ponit contra superbiam donum timoris.

Præterea, Augustinus dicit (in XIV de Civit. Dei, cap. XIII, parum a princ.), quod superbia est appetitus perversæ celsitudinis. Sed arduum est subjectum irascibilis. Ergo superbia est in irascibili.

Præterea, pusillanimitas videtur esse vitium oppositum superbiæ. Pusillanimitas autem est in irascibili, sicut et magnanimitas. Ergo et superbia est in irascibili.

Respondeo dicendum, quod ad hujus quæstionis evidentiam oportet primo considerare, in quo potentia animæ possit esse peccatum vel virtus, ut sic considerari possit, in qua vi animæ sit superbia tanquam in subjecto. Est ergo considerandum quod omnis actus virtutis seu peccati est voluntarius. Sunt autem in nobis duo principia voluntarii actus, scilicet ratio sive intellectus, et appetitus; hæc enim sunt duo moventia, ut dicitur in III de Anima (com. XLIX, et seq.), et præcipue quantum ad actus proprios hominis. Ratio autem, cum sit vis apprehensiva, differt a vi appetitiva in hoc quod operatio rationis et cuilibet virtutis apprehensivæ perficitur in hoc quod apprehensum est in apprehendente; intellectus enim in actu, est intellectum in actu, et sensus in actu est sensatum in actu. Operatio autem appetitivæ consistit in hoc quod appetens movetur ad rem appetitam. Manifestum est autem quod hoc proprie ad superbiam pertinet quod aliquis inordinate tendat in propriam excellentiam, quasi magnificando seipsum, secundum illud Psalm. IX, 18: *Judicare pupillo et humili, ut non apponet ultra magnificare se homo super terram*. Unde manifestum est quod superbia ad vim appetitivam pertinet. Sed cum vis appetitiva moveatur quodammodo a vi apprehensiva, in quantum bonum apprehensum movet appetitum, necesse est quod secundum diversam rationem apprehensionis distinguatur vis

appetitiva; eo quod passiva sunt proportionata activis et motivis, et potentia distinguuntur secundum objecta. Est autem quaedam vis apprehensiva universalium, scilicet intellectus vel ratio; quaedam autem vis apprehensiva singularium, scilicet sensus vel phantasia; unde consequenter est duplex appetitiva; una quae est in parte rationali, quae vocatur voluntas; alia quae est in sensitiva, quae vocatur sensualitas, sive appetitus sensitivus. Appetitus ergo rationalis, qui est voluntas, habet propria ratione objecti bonum universale; et ideo non dividitur in plures potentias. Sed appetitus sensitivus non attingit ad universalem rationem boni, sed ad quasdam particulares rationes boni sensibilis vel imaginabilis; unde oportet quod secundum diversas particulares rationes huiusmodi boni, distinguatur appetitus sensitivus; habet enim aliquid rationem (1) appetibilis ex eo quod est delectabile secundum sensum, et secundum hanc (2) rationem boni est objectum concupiscibilis; habet etiam aliquid aliud rationem (3) appetibilis ex hoc quod habet quandam altitudinem imaginatam ab animali, ut possit repellere (4) omnia nociva, et potestative ut proprio bono. Quod quidem bonum est (5) absque omni delectatione sensus, et interdum cum aliquo dolore sensibili; sicut cum animal pugnat ad vincendum; et secundum hanc rationem boni imaginati accipitur objectum irascibilis. Manifestum est autem quod omne particulare continetur sub universalis, sed non convertitur; unde in quocumque potest ferri irascibilis vel concupiscibilis, potest etiam ferri voluntas, et in multa alia. Sed voluntas fertur in suum objectum absque passione, eo quod non utitur organo corporali; irascibilis autem et concupiscibilis cum passione; et ideo motus omnes qui sunt in irascibili et concupiscibili cum passione, ut amoris, gaudii, spei et huiusmodi, possunt esse in voluntate sine passione. Manifestum est autem ex supradictis quod superbiam objectum est excellentia sensibilis. Si ergo sola excellentia sensibilis vel imaginabilis ad superbiam pertinet, oportet superbiam solum in irascibili ponere. Sed quia superbia est etiam circa excellentiam intelligibilem, quae est in spiritualibus bonis (ut Gregorius dicit. XXIV Moralium, cap. xviii, ante med., in nov. exemp.), et, quod plus est, invenitur etiam in substantiis spiritualibus, in quibus non invenitur appetitus sensitivus; ideo necesse est dicere, quod superbia etiam sit in irascibili inquantum respicit excellentiam sensibilem vel imaginabilem; et sic etiam est in voluntate, prout respicit excellentiam intelligibilem, et secundum quod invenitur in daemonibus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod superbia est appetitus inordinatus excellentiae. Sic autem se habet spes ad bonum

(1) *Al.* aliquid rationis. — (2) *Al.* deest hanc. — (3) *Al.* rationis. — (4) *Al.* appetere. — (5) *Al.* constituitur est.

arduam futurum, sicut se habet desiderium ad bonum absolute sumptum. Unde manifestum est quod superbia est principaliter circa spem, quae est passio irascibilis; nam et praesumptio, quae est inordinata spes, maxime videtur ad superbiam pertinere.

AD SECUNDUM dicendum, quod, sicut dictum est, in corp. art., superbia quae respicit excellentiam intelligibilem, non est in irascibili, sed in voluntate; et tamen ex excellentia intelligibili consequitur interdum aliquis effectus imaginatus, respectu cuius potest esse superbia in irascibili; sicut cum aliquis propter excellentiam scientiae laudatur, vel aliquem honorem sensibilem habet.

AD TERTIUM dicendum, quod superbia daemonum etsi non sit in irascibili, est tamen in voluntate, sicut dictum est, in corp. art.

AD QUARTUM dicendum, quod duplex est objectum. Unum quidem quod se habet per modum termini ad quem; et tale objectum irascibilis non potest esse Deus. Alio modo per modum termini a quo; et sic illud quod continentur, est objectum irascibilis; et hoc modo nihil prohibet Deum esse objectum irascibilis, inquantum scilicet irascibilis fertur ad proprium objectum, non refrenata per reverentiam Dei.

AD QUINTUM dicendum, quod vis irascibilis licet sit subiectum multarum passionum, denominatur tamen ab ira tanquam ab ultima; unde Avicenna notificat vim irascibilem solum secundum passionem irae et non secundum alias passiones.

AD SEXTUM dicendum, quod invidia non est in irascibili, sed in concupiscibili; cum sit tristitia de alieno homo: tristitia autem est in concupiscibili, sicut et delectatio: et ad eandem etiam vim pertinet odium, sicut et amor. Si tamen invidia esset in irascibili, non propter hoc prohiberetur superbia esse in concupiscibili, quia est causa eius: nihil enim prohibet unum actum vel passionem alicuius potentiae esse causam alterius actus vel passionis ejusdem potentiae: sicut amor est causa desiderii, cum tamen utrumque sit in concupiscibili.

AD SEPTIMUM dicendum, quod aliquis actus potest ad aliquod vitium pertinere tripliciter: uno modo directe; alio modo antecedenter; et tertio modo consequenter: sicut ad iram directe quidem et essentialiter pertinet quod sit appetitus vindictae; antecedenter autem quod tristetur de aliqua injuria illata; consequenter autem quod delectetur de punitione eius qui injuriam intulit. Sic ergo ad superbiam pertinet directe quidem et quasi essentialiter immoderatus appetitus excellentiae; antecedenter autem quod alicujus aestimet se tantum, cui talis excellentia competat; consequenter autem ut ex aestimatione et appetitu in verba et facta ostentationis prorumpat. Quorum trium primum pertinet ad irascibilem, alia vero duo ad ratio-

nem. Apprehensio enim rationis precedit appetitum motum; et imperium rationis de exteriori executione sequitur ipsum.

AD OCTAVUM dicendum, quod humilitas et sapientia inveniuntur in eodem homine, inquantum humilitas ad sapientiam disponit: quia qui humilis est, subjicit se sapientibus ad dicendum, et non innititur sensui proprio. Non tamen oportet quod sapientia et humilitas sint in eadem parte animæ, quia quod est in inferiori, potest disponere ad id quod est superioris; sicut bonitas imaginationis disponit ad scientiam.

AD NONUM dicendum, quod cognitio veritatis se habet ad humilitatem antecedenter; quia dum aliquis veritatem considerat, se ultra suam mensuram non effert.

AD DECIMUM dicendum, quod fictio se habet ad superbiam consequenter; ex hoc enim quod aliquis appetit excellentiam, consequitur quod talem exterius se exhibeat ut apud alios aliquo modo excellat.

AD UNDECIMUM dicendum, quod sentire de se altiora dicitur esse primus actus superbiæ, quia antecedit ad appetitum excellentiæ.

AD DUODECIMUM dicendum, quod ratio, inquantum regit inferiores vires et movet eas, retrahit eas ab inordinatis motibus; unde lex Dei, secundum quod est in ratione, excludit superbiam, non quidem formaliter, sicut nigredo excludit albedinem (sic enim essent in eodem), sed effective, sicut pictor excludit nigredinem. Unde non oportet quod superbia sit in ratione, in qua est lex Dei.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod superbia dicitur esse regina aliorum vitiorum, inquantum imperium suum diffundit ad omnia alia vitia, propter ordinem finis ejus ad fines aliorum vitiorum, non propter hoc quod sit in ratione.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod hæresis per illam auctoritatem probatur esse effectus superbiæ. Nihil autem prohibet id quod est in una vi animæ, habere effectum in alia vi animæ.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod primum peccatum dicitur esse in ratione antecedenter, in appetitu autem essentialiter, inquantum scilicet vis appetitiva tendit in aliquod illicitum, vel ab eo retardatur iudicio rationis.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod peccatum est in inferiori vi animæ, ex eo quod una rectitudine rationis recedit; unde non oportet si iustitia aliquo modo ad rationem pertinet, quod propter hoc omne peccatum essentialiter sit in ratione sicut in subjecto.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod peccatum dicitur esse voluntarium sive spontaneum, non solum quando actus ejus a voluntate elicitur, sed etiam quando est imperatus ab ea, quæ

imperat actus inferiorum virium; unde nihil prohibet aliquod peccatum voluntarium in aliqua inferiori vi animæ esse.

AD DECIMUMOCTAVUM dicendum, quod Socrates posuit omnes virtutes esse quasdam scientias, ut dicitur in VI Ethic., cap. XIII; et ideo posuit ipse, et stoici in hoc eam sequentes, omnes virtutes esse in rationali per essentiam. Sed quia per virtutem moralem magis directe perficitur vis appetitiva quam ipsa ratio, ideo melius est dicendum secundum Aristotelem (VII Ethic., cap. X), quod virtutes morales sunt in vi appetitiva, quæ est rationalis per participationem, inquantum movetur per imperium rationis.

AD DECIMUMNONUM dicendum, quod omnis virtus quodammodo est iustitia, inquantum per rationem ordinatur ad obediendum legi, ut dicitur in V Ethic., cap. I. Unde licet iustitia sit in voluntate, non tamen oportet quod omnes virtutes quæ predicto modo iustitiæ nomen accipiunt, in ratione vel voluntate esse dicantur: quia ratio et voluntas possunt etiam alias vires movere.

AD VICESIMUM dicendum, quod appetere honores sensibiles vel imaginabiles, inquantum habent rationem ardui vel excellentis, non solum ad voluntatem, sed etiam ad irascibilem pertinet.

AD VICESIMUMPRIMUM dicendum, quod superbire est super ire excedendo propriam mensuram, quod non solum ad superiorem, sed etiam ad inferiorem pertinere potest.

AD VICESIMUMSECUNDUM dicendum, quod omnes passiones irascibilis incipiunt ab amore, qui est passio concupiscibilis; et terminantur ad delectationem et tristitiam, quæ etiam sunt in concupiscibili. Unde nihil prohibet, si ea quæ pertinent ad concupiscibilem, attribuantur antecedenter vel consequenter superbiæ, in irascibili existenti.

Et per hoc patet solutio ad ea quæ sequuntur.

ARTICULUS IV. — *De speciebus superbiæ.* (II-II part., quæst. CLXII, art. 4.)

Quarto quæritur de speciebus superbiæ, quas assignat Gregorius (XXII Moralium, cap. VII, in princ.) dicens: *Quatuor quippe sunt species quibus omnis tumor arrogantiam demonstratur, cum bonum aut a semetipsis habere se existimant, aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant, aut certe cum jactant se habere quod non habent, aut despectis ceteris singulariter videri appetunt.* Et videtur quod inconvenienter huiusmodi species superbiæ assignentur. Quod enim aliquis existimet bonum se habere non ab alio, sed a semetipso, ad infidelitatem pertinet; cum fides recta hoc habeat, quod Deus omnium honorum est auctor. Ergo non debet